

KOSOVA EKSENİNDE YUNANİSTAN'IN BATI BALKANLAR POLİTİKASINDA SELF-DETERMİNASYONUN YERİ

Ceren GÜRSELER*

ÖZET

Kosova ekseninde Yunanistan'ın Batı Balkanlar politikasında self-determinasyonun yeri, Yunan dış politikasının ve uluslararası hukukta genelgeçer kabul gören self-determinasyonun farklı noktalarda kesiştiğini göstermektedir. Batı Balkanlar politikası, Sırbistan ile ilişkileri, Avrupa Birliği üyeliği ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ilişkileri örnek olarak verilebilir. Atina; bu farklı alanlardaki önceliklerinden hareketle Kosova'nın ayrılık ile self-determinasyonunu kullanmasına karşı çıkmaktadır. Kosova'da self-determinasyon sürecinin başlamasından beri hakkın iç seçeneklerinin uygulanması yönünde politika izlemektedir. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi, Kosova'nın ve Sırbistan'ın AB üyeliği süreci içerisinde olması ise Yunanistan'ın Batı Balkanlar'da bölgeselleşme, entegrasyon araçlarını daha sıklıkla kullanmasına neden olmuştur. Batı Balkanlar'da, Kosova'dan hareketle, Yunanistan iç self-determinasyon seçeneklerini bölgeselleşme ve entegrasyon adı altında uygulamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Batı Balkanlar, self-determinasyon, Avrupa Birliği, Kosova.

ABSTRACT

The place of self-determination in Greece's Western Balkan policies in terms of Kosovo's axis, indicates that Greek foreign policy and international law's widely accepted right of self-determination intercept at different points. Greece's Western Balkan politics, her relations with Serbia, her European Union membership and her relations with Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus can be given as examples. Athens, based on her priorities in these different domains, has opposed Kosovo's usage of self-determination through secession. Since the beginning of Kosovo's process of self-determination, Greece has implemented policies of applying internal components of self-determination. On the other hand, Kosovo's declaration of independence and Kosovo's and Serbia's process of EU ac-

* Dr., Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırma Merkezi, cerengurseler@gmail.com

cession cause Greece to use means of regionalism and integration in Western Balkans. With reference to Kosovo, Greece aims to implement internal self-determination under the names of regionalism and integration.

Key Words: Greece, Western Balkans, self-determination, European Union, Kosovo.

Kosova, bağımsızlığını ilan etmesinden ötürü Yunanistan'ın başlıca gündem maddelerinden birisidir. Hem iç siyaseti hem de dış siyaseti için bu durum geçerlidir. Dış siyasetteki farklı unsurların alanların birbirinin içine geçmesi de söz konusudur. Yunanistan ve Kosova ilişkileri; Avrupa Birliği (AB), Batı Balkanlar ve Kıbrıs olmak üzere üç ayrı alanla ilintilidir. Bu tabloda self-determinasyon ise uluslararası hukukun genelgeçer kabul gören hakkı olmasından hareketle makalenin başlıca temel noktası olarak alınmıştır. Böylelikle Atina'nın Kosova politikalarının hukuka mı yoksa siyasete mi bağlı olduğu anlaşılmalı çalışılacaktır.

Atina; genel bir ifadeyle Batı Balkan politikasını, AB politikasını ve kendi dış politikasını self-determinasyonun iç seçeneklerine göre hedeflerken Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesiyle adı geçen öğeleri AB üyesi olmasıyla bölgeselleşme adı altında uygulamaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle Batı Balkanların AB üyesi olması, bölgenin Avrupa entegrasyonu başlıkları altına alınmıştır. Bir nevi self-determinasyonun iç seçenekleri; bölgeselleşmeyle ve entegrasyonla eş değer tutulmuştur.

Yunanistan, Batı Balkan bölgesini önceliği olarak görmektedir. Bu bağlamda sorunların çözümünde de rolü ve sorumluluğu olması gerektiğini kaydetmektedir. Batı'nın kimi sorunlara duyarsız kaldığı ve bu nedenden ötürü Atina'nın bölgede önceliğe ve sorumluluğa sahip olduğu öne sürülmektedir.

Kosova özelinde ise Batı Balkan ve AB siyasetlerinin yanına başka unsurlar da eklenmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Kosova'daki Sırp azınlıklar, Makedonya gibi unsurlarla beraber Atina; Kosova politikasını şekillendirmeye çalışmaktadır. Farklı unsurların değerlendirilmesiyle oluşturulan bu tarz bir siyaset Batı Balkanlarda da görülmektedir. Kosova-Yunanistan, Sırbistan-Yunanistan ilişkilerinin yanı sıra Atina'nın Avrupa Birliği ile ilişkileri de Balkan politikasının ana çerçevelerinden, unsurlarından biridir. Kosova'nın bağımsızlığını tanımadan fakat Priştine'nin Avrupa ile bütünleşmesine de engel olmadan Balkan politikalarını şekillendirmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda Batı Balkan ülkelerini de Avrupa Birliği'nin kurumsal şemsiyesi altına sokarak bölge politikalarını yönetmeye ve Kosova-Belgrad-Atina ilişkilerinin olası olumsuz öğelerini gidermeyi hedeflemektedir.

1. Yunanistan'ın Kosova'daki Self-Determinasyon Politikaları:

Kosova ekseninde Yunanistan'ın Batı Balkan politikalarında self-determinasyonun yerini anlayabilmek için Atina'nın Kosova'nın self-determinasyon

sürecindeki siyasetine değinmek gerekmektedir. Dönemlere göre Yunan tutumunun değışiklik gösterdiğini söylemek mümkündür. Yunanistan, Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmemekte ve Kosova'yı tanımamaktadır. Kosova'nın ayrılığının uluslararası hukuka aykırı olduğu, diğer benzer hareketler için emsal teşkil edebileceği ve üçüncü olarak da istikrarı tehdit edebileceği gerekçe olarak öne sürülmektedir.

Uluslararası hukukta genelgeçer kabul gören self-determinasyon hakkının başlıca öğelerinden olan sınır kavramının altını çizmektedir: *uti possidetis* mevcut sınırların korunması esastır. Self-determinasyon sürecinde Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün korunması yönünde tutum takınmıştır. Zaten Atina'nın Kosova politikasını değerlendirirken Balkanlar'daki sınır değışimi endişesi öne çıkmaktadır. Kosova'nın Büyük Hırvatistan hedefinin önünün açabileceği, bu hedefe destek olarak algılanabileceği kimi kaynaklarca ifade edilmiş (Karamanlis 2000: 10); sınır değışimi gibi revizyonist politikaların devamının gelebileceği öne sürülmüştür. Kosova politikasının Makedonya ile de bağlantısı bulunmaktadır. Makedonya'nın Hırvat azınlığı üzerinde etkiye sahip olacağı kaydedilmektedir (Erol 2007: 252). Bosna'daki Sırların da örneğın Kosova Sırlarının ayrılması durumunda benzer talepleri gündeme getirebileceği iddia edilmektedir (Tziampiris 2005: 287). Şiddetin artmasından ve bölgeye yayılmasından endişe edilmiştir. Atina, kimlik gibi etnik sebeplerden kaynaklanacak sınır değışikliğının bölgede daha fazla istikrarsızlığın çıkmasına neden olacağı görüşündedir. Bölgenin çalkantılı tarihi de hatırlatılmaktadır (Karamanlis 2000: 10). Ayrıca Yunanistan'a gelen yabancı yatırımın, turizmden elde edilen gelirin azalacağı endişesi doğmuştur (Armakolas ve Karabairis: 97).

Dönemin Yunan hükümeti diplomatik unsurları kullanarak Kosova'ya herhangi bir müdahaleye karşı çıkmıştır. Diplomasinin yanında farklı tarafların uygulanacak siyasete dair konsensüse sahip olması da Yunanistan'ın bu bağlamda altını çizdiği noktalardandır (Armakolas ve Karabairis: 112). Balkanların istikrarını etkileyebilecek bir konunun çözümünde konsensüsün aranması gerektiğine dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle AB içerisinde Kosova'nın durumuna dair farklı görüşlere göndermede bulunmaktadır.

Atina, Kosova'da ayrılığın yani self-determinasyonun dış seçeneklerinin yerine hakkın iç seçeneklerini gündeme getirmiş ve getirmektedir. Kosova'nın self-determinasyon sürecinin başlangıcında özerkliği öne sürmekteydi. Aynı zamanda gerek Kosovalı Arnavutların gerekse Kosovalı Sırların çeşitli sorunlarının çözümünde insan haklarını öne sürmekteydi. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra tek taraflı ayrılığına karşı dile getirdiği görüşlerle de Yunanistan'ın self-determinasyona dair tutumu anlaşılabilir; iç self-determinasyon başlığı altına alınabilecek ifadeler kullanılmıştır. Yunan Dışişleri Bakanlığı'na göre çözüm; insan haklarının, temel özgürlüklerin, azınlıkların, kültürel ve dini mirasın korunmasına ve hayat standardının yükselmesine odaklanmalıdır. Bahse konu unsurlar Yunanistan'ın Balkanlara dair öncelikleri olarak da sıralanmaktadır (Koso-

vo, Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/pristina/>, 24 Ekim 2015 tarihinde erişilmiştir). Aynı şekilde eski başbakan ve dışişleri bakanlarından George A. Papandreou'nun da bölgesel politikanın ana hedefinin Avrupa'ya entegrasyon olduğunu açıklarken tezinin temelini iç self-determinasyona dayandırdığı ifade edilebilir. Papandreou'ya göre insan haklarının ve azınlık haklarının korunması gözetilmektedir. Diğer taraftan Balkanlar'da politika yürütülürken sınırlar, ülkesel bütünlük korunacak ve ayrılıkçı eğilimlere karşı mücadele edilecektir (Papandreou 2000: 76). Bugün de demokratik, siyasi reformlar yoluyla sorunların çözülmesi için çağrıda bulunmaktadır. Ayrıca self-determinasyonla ilintili sorunların bölgesel veya uluslararası işbirliği ile çözülmesi gerektiğini de belirtmektedir.

Atina'nın self-determinasyona dair bir başka eşiği de Kıbrıs sorunudur. Bağımsızlığını tek taraflı ilan etmesi ile Kosova'nın KKTC için emsal teşkil etmesinden endişelenilmiştir (Armakolas ve Karabairis: 115). Aynı endişe Güney Kıbrıs Yönetimi'nde de mevcuttur. Kosova'nın self-determinasyonu çalıştırmamasından hareketle KKTC'nin bağımsızlığından¹ başka bir deyişle KKTC'nin tanınmasından, Kuzey Kıbrıs'a uygulanan uluslararası izolasyonun kalkmasından endişe edilmiştir.

Bu noktada örgütün üyesi olmasından ötürü AB'nin de self-determinasyonla ilişkilendirilen çeşitli görüşlerine yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kosova ve hatta Kuzey Kosova örneklerinin gösterdiği üzere self-determinasyonun bugüne kadar en fazla uygulanan ve en fazla ses getiren seçeneği olan ayrılık; Avrupa'nın gündemde olan bir konudur. 2012 yılının rakamlarına göre Avrupa'da 14 tane ayrılıkla ilişkilendiren ve 13 tane de özerkliğe ilişkin sorun bulunmaktadır. Dokuzu Batı Balkanlar'da yer almaktadır (Biermann 2014: 491); üçü ayrılık geri kalan altısı ise özerklik talepleriyle gündemdedir (Biermann 2014: 491).

Mevcut sınırların kabul edilmesi, self-determinasyonun ayrılık yönünde çalıştırılması ve bölgedeki self-determinasyon talepleri gibi hususlara AB bağlamında değinilebilir. AB'ye üye olunması ülkelerin sınırların kabulünü getirmektedir (Obradovic-Wochnik ve Wochnik 2012: 1164). Öte yandan kimi kaynaklar örgütün genişlemeye dair kilit belgelerinde toprak bütünlüğünün korunmasının belirtilmediği ve self-determinasyona dair her durumun ayrı ayrı, kendi özel şartlarıyla ele alındığı görüşündedir (Biermann 2014: 493). Örneğin Brüksel'in Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını tanımalarının aslında sorunlu olduğu ve self-determinasyona dair siyasetini etkilediği düşünülmektedir. Bundan sonra gerçekleşecek olan ayrılıklara AB'nin karşı çıkması durumunda inandırıcı olmayacağı ifade edilerek

¹ KKTC'nin bağımsızlığı ve devlet olarak tanınması bu makalede ele alınmamıştır. Öte yandan Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesinin KKTC için emsal teşkil edebileceği tezi, KKTC'nin resmî belgelere göre ve Yunanistan ile yapılan anlaşmalara dayanarak kurulduğunun Yunan-Rum ve AB görüşlerine uygun olarak gözardı edilmesi şeklinde yorumlanmaktadır.

örgütün mevcut yaklaşımının benimsendiği kaydedilmektedir (Biermann 2014: 493). AB'nin self-determinasyona dair tutumunun tartışmalı olduğu görülmektedir.

Bu denklemden GCRY'nin hem varlığı hem de politikaları Yunan politikalarını anlamada önemlidir. Kosova-Sırbistan anlaşmazlığı süresinde GCRY'nin farklı tavırları olmuştur. Ayrılık gerçekleşene kadar Kosova için çeşitli kuruluşlarla işbirliği içerisinde olmuştur. Örneğin Kosova BM yönetimi altında iken bölgesel ve uluslararası yardım kuruluşlarına çeşitli faaliyetlerle katkıda bulunmuştur. Taraflar arasındaki görüşmeleri desteklemiştir fakat sürecin tek taraflı bağımsızlığa doğru seyretmesiyle tutumu değişiklik göstermiştir. GCRY, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığına karşı çıkmaktadır ve Kosova'yı tanımamaktadır. 2007'den beri iki taraf arasında resmî veya hut gayri resmi ilişkiler bulunmamaktadır (Kentas: 130).

GCRY'nin görüşlerine başvurulacağı bir diğer alan da Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Kosova'ya dair kararı ve Rum Yönetimi'nin tutumudur. Yunanistan; UAD'nin kararına ilişkin görüş bildirmemiştir. Öte yandan Yunanistan ve GCRY arasında ilişkiler Atina tarafından mükemmel (Cyprus, Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/cyprus/>, 25 Ekim 2015 tarihinde erişilmiştir) olarak değerlendirildiği için bu bağlamda GCRY'nin görüşlerine yer verilecektir. GCRY, Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesini uluslararası hukukta genelgeçer kabul gören self-determinasyon hakkının içeriğine göre yorumlamıştır: Sırbistan'ın ülkesel bütünlüğü ve bağımsızlığı ihlal edilmiştir. BM Antlaşması'nın ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararının ihlali olarak değerlendirilmiştir (Kentas: 129). Rum Yönetimi'ne göre adı geçen karar, bağımsızlık deklarasyonunun hukuki olmadığını göstermektedir (Doğan 2013: 72). GCRY, Kosova'nın self-determinasyonun dış seçeneğini kullanmaya hakkı olmadığını öne sürmüştür (Clerides 2009: 38). Gereğince olarak mevcut bir devletin parçası olan bir topluluğun self-determinasyon hakkının olmadığı tezini göstermiştir (Clerides 2009: 39). Bu gibi durumlarda tarafların görüşmelerde bulunması gerektiğinin altı çizilmiştir (Clerides 2009: 40). Kosova'nın self-determinasyona başvurmak için gerekli olan halkı oluşturmadığı ifade edilmektedir (Clerides 2009: 35). Kosova'nın tümüyle değil salt Kosovalı Arnavutların ayrılığı talep ettiğine ve Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün bozulduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca ayrılığın kimi zamanlar son seçenek olarak çeşitli sorunların çözümü için kullanıldığını fakat Kosova'da bu durumun geçerli olamayacağını kaydetmiştir. Aksine self-determinasyonun dış seçeneklerinden önce iç seçeneklerinin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır (Clerides 2009: 38).

Kosova'nın uluslararası hukukta devlet olma şartına da yerine getiremediğini öne sürmüş ve bağımsızlığı sorgulamıştır. Sırbistan yönetimi altında dahi Kosova'nın sınırlarının değişken olduğunu, son yirmi yılda büyük oranda nüfus hareketliliğinin yaşandığını ifade ederek devlet olarak tanınmanın başat kriterlerinden olan sınıırın ve nüfusun Kosova için geçerli ol-

madığını kaydetmiştir (Clerides 2009: 45). Devletin ülkesel bütünlüğü bir başka değinilen konudur; devletin ülkesel bütünlüğü mevzu bahis olduğunda görüşmelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir (Doğan 2013: 73). UAD'nin kararının spesifik bir duruma yönelik olduğuna dikkat çekilmiş ve prosedür ile bağlantılı olduğu belirtilmiştir (Doğan 2013: 73). Ayrıca Divan'ın kararında Kıbrıs sorununu Kosova'dan farklı yere koyması da olumlu karşılanmıştır (Kentas 132).

Kosova da Yunanistan'ın tanımama tercihinde GKRY-KKTC sorununun ve emsal sorunsalının etkili olduğunun farkındadır. Bu bağlamda iki olayın birbirinden çok farklı olduğunu öne sürmektedir. Kıbrıs'ta üçüncü tarafın varlığının altını çizmekte ve mevcut yapının Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasetinden kaynaklandığı iddia edilmektedir (Armakolas ve Karabairis: 115).

II. Yunanistan'ın Batı Balkan Politikası:

Atina'nın Batı Balkan politikaları tarihine değinmenin gerek Yunan dış politikasını ve AB ile ilişkilerini anlamada gerekse de self-determinasyona dair görüşlerini anlamada önemli olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, özellikle Birinci Dünya Savaşı'na giden süreç ve sonrasında iki savaş arası dönemde yaşanan gelişmelerin yol açtığı yıkıcı etkiler oldukça önemli bir yere sahiptir (Erol ve Aydın 2006: 641). Soğuk Savaş dönemi, özellikle de 1945 yılından itibaren komünizmin Balkanlara girişi, bölge tarihinde ve Yunanistan'ın yaklaşımında köklü bir yenilik getirmiştir (Erol 2006: 666). Dolayısıyla, Balkan devletlerinin bağımsızlıkları sonrasında yaşanan uluslararası politikadaki önemli kırılmalar bölgenin şekillenmesinde ve istikrarsız bir zemin üzerine inşa edilmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

Bu noktada, konjonktüre göre Balkanlar politikasında çeşitli unsurların ön plana çıktığı görülmektedir. 1991 gerek Yugoslavya'nın dağılması gerekse de Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesi sebebiyle önemli bir tarihtir (Erol 2007: 252). 1990'lardan itibaren Atina, Balkan ülkeleri ile olan ilişkilerini geliştirme politikası gütmüştür. 90'lı yılların ortasından itibaren ise "sorunun değil çözümün bir parçası olmak" anlayışı benimsenmiştir (Tsardanidis ve Stavridis 2011: 115). Örneğin NATO'nun Kosova müdahalesinde bölgesel barışçıl aktör olarak kendini tanıtmıştır (Armakolas ve Karabairis: 99; Erol ve Oğuz 2012: 165-166). Yunanistan, bölgede önemli bir aktör olmak istemektedir. Uzun dönemde ise bölgedeki stratejik önemini yeniden kazanmayı hedeflemektedir (Koktsdis, Armakolas, Maksimovic ve Feta 2014: 44). Atina; ilgili siyasetini Kapsamlı Balkan Yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır. Sorunların olası nedenlerini önceden görmek, aynı zamanda siyasi ve mali kalkınma için gerekli koşulları yaratmayı içermektedir. Yunan hükümetlerinin bölgeye ilişkin politikaları incelendiğinde yumuşama, gerginliğin azaltılması gibi hedeflerin benimsendiği görülmektedir (Lesser, Larrabee, Zanini ve Vla-chos-Dengler 2001: 68).

Yunanistan'ın Batı Balkanlara verdiği önem ve bölgeyle ilişkisi güvenlikle ilgilidir; "Yunanistan'ın güvenliği Balkanların güvenliğine bağlıdır"

(Larrabee 2005: 405). Bölgesel istikrar hedefi; etnik çatışmanın, yasa dışı göçün, ekonomik ve siyasi sorunların önüne geçilmesi; Yunanistan'ın adı geçen sorunlarla tehdit edilmemesi isteği ile ilişkilendirilebilir. Yolsuzluk, ekonomik kalkınmanın yetersizliği, azınlıkların olumsuz koşulları gibi yapısal sorunların mevcudiyetin altı çizilmekte; istikrarsızlığın olası nedenleri olarak değerlendirilmektedir (Lesser, Larrabee, Zanini ve Vlachos-Dengler 2001: 40).

Kimliğin de Batı Balkan siyasetinin önemli öğelerinden biri olduğu görülmektedir. Balkanlarda Yunanistan'ın kendisini Avrupalı olarak tanımladığına ve Balkan komşularını Avrupalılaştırmayı hedeflediğine dikkat çekilmektedir (Tsardanidis ve Stavridis 2011: 122). Diğer taraftan Brüksel ile olan ilişkisinde ise kendini Balkan ülkesi olarak tanımlamaktadır.

Genel bir ifadeyle Atina; bölgedeki güvensizliği, istikrarsızlığı ve yapısal sorunları ortadan kaldırmak için yumuşama ve işbirliği politikalarını öne çıkarmaktadır. Bu hedef Yunanistan'ın kendine has özelliklerinden ve genel siyasetinden kaynaklanmaktadır. Yunanistan; Batı Balkanlara dair sorunlarına tek başına çözüm getiremeyeceğinin uzun zamandır farkındadır. Bu bağlamda AB bünyesinde kolektif ve reform odaklı siyaset izlemektedir. 2000'li yıllardan itibaren Atina; ancak AB çerçevesine alınırsa Batı Balkanlara istikrar geleceği görüşündedir. AB'nin parçası olması ile Balkan ülkelerinin ekonomisinin düzelmesini ve siyasi reformların ivme kazanmasını hedeflemektedir (Tsardanidis ve Stavridis 2011: 115). Yunanistan'a göre AB odaklı bölgesel işbirliği Balkanların çıkış noktası olacaktır.

Yunanistan'ın birebir ülkelerle olan siyaseti ve Avrupa siyaseti inceleyerek Balkan politikası hakkında çıkarım yapılabileceği düşünülmektedir. Yunanistan'ın 2003 AB dönem başkanlığında Selanik Gündemi benimsenmiştir. Batı Balkanların Birlik'e katılması gündemde ilk kez yerini almış; katılım için resmî çerçevenin çizilmesine odaklanılmıştır. Bölge ülkeleri AB için potansiyel üye olarak ifade edilmiştir (Larrabee 2005: 415). Yine 2003 dönem başkanlığında Atina; Batı Balkanlara dair AB'nin başlıca adımı olarak değerlendirilen İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin (*Stabilization and Association Process*) oluşmasında başlıca role sahip olmuştur. AB ile yakın ilişkiler için Balkan devletleri arasında işbirliğinin önkoşul olarak nitelendirilmesi öne çıkmaktadır. 2014 Gündemi (*Agenda 2014*) de bir başka önemli örnek olarak kullanılabilir. 2014 itibarıyla bütün Batı Balkan ülkelerinin AB'ye üye olmalarını ya da müzakerelerde son aşamaya gelinmesini içermekte idi. AB'nin Batı Balkanların entegrasyonuna dair sözünün altının çizilmesi olarak da yorumlanmaktadır (Armakolas ve Karabairis: 113). Sırbistan gibi sorunlu ülkeleri Avrupa entegrasyonu başlığı altına alarak istikrar hedeflenmektedir. Avrupa'nın entegrasyonuna dayanan Balkan İstikrar Paketi de örnek olarak verilebilir. Sonrasında gelen Yunan hükümetlerinin de bölgeye ilişkin politikaları incelendiğinde yumuşama, gerginliğin azaltılması gibi hedeflerin benimsendiği görülmektedir (Lesser, Larrabee, Zanini ve Vlachos-Dengler 2001: 68).

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere entegrasyon Atina'nın bölgeye yönelik bir başka politika aracıdır. Kimi durumlarda Brüksel'den çok kendisinin bu hedefe bağlı olduğunu ifade etmektedir. 2014 dönem başkanlığında AB'nin daha fazla genişlemeye karşı ihtiyatlı olduğuna dikkat çekmiştir (Koktsdis, Armakolas, Maksimovic ve Feta 2014: 44). Avrupa'da entegrasyona dair geri çekilmenin devam ettiği fakat Yunanistan'ın ulaşım ve enerji altyapısı ile Batı Balkanlar'da entegrasyonu desteklediği kaydedilmektedir (Koktsdis, Armakolas, Maksimovic ve Feta 2014: 44, dipnot 113). 2014 dönem başkanlığında entegrasyon siyasetinde birebir ilişki neticesinde ve ihtiyaç kapsamında siyaset üreteceğini böylelikle müzakere sürecinin ve başlıklarının ele alınabileceğini ifade etmiştir (Koktsdis, Armakolas, Maksimovic ve Feta 2014: 44).

Diğer aydınlatıcı nokta da Yunanistan'ın Balkan ülkeleriyle artan ekonomik ilişkileridir. Çeşitli yardım programları öne çıkmaktadır. 2002-2011 arasında uygulanan doğrudan ekonomik yardım programı buna örnektir. Bu aynı zamanda Yunanistan'ın Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'ndaki (*Organization for Economic Cooperation and Development*) sorumluluklarından biridir (Armakolas ve Karabairis: 102). Balkanların Ekonomik Yeniden Yapılandırılması için Yunan Planı da (*Hellenic Plan for the Economic Reconstruction of the Balkans*) yardım listesine eklenebilir.

Self-determinasyonda olduğu gibi AB'nin de Batı Balkanlar siyasetine değinmek Kosova-Atina-Batı Balkanlar ve self-determinasyon ilişkisinin anlaşılmasında etkili olacaktır. 2000 Zagreb ve 2003 Selanik Zirveleri'nde Balkan ülkelerinin AB'ye girebilmelerinde önkoşul olarak kendi aralarındaki sorunları halletmeleri gerektiği belirtilmiştir. Müzakere sürecinde olan Balkan ülkelerinin kendi aralarında sorunlarının bulunması ve bu sorunları çözmelerinden sonra AB, her ülke için özel koşullar getirmektedir (Koktsdis, Armakolas, Maksimovic ve Feta 2014: 52). Bölgenin AB'ye üye olması ve Avrupa entegrasyonu altına alınması örgütün stratejik adımı olarak değerlendirilebilir. Avrupalılaşıma olarak ifade edilebilecek idari ve siyasi adımların atılması, mevzuatın aday ülkelerde değişmesi beklenmeden Balkanlara doğru genişleme gerçekleşmektedir. Avrupalılaşımadan başka hedefler gündemdedir çünkü AB'ye katılım Kopenhag Kriterleri'nin tamamlanması neticesinde gerçekleşmemiştir (Stahl 2013: 47).

Batı tarafından da Yunanistan, Balkanlar'da istikrarın sağlanmasında önemli rol oynayabilecek aktör olarak nitelendirilebilmektedir: hem bir Balkan ülkesidir hem de aynı zamanda AB üyesidir. AB, Güneydoğu Avrupa Yeniden Yapılandırılması Ajansı'nın (*Agency for the Reconstruction of Southeast Europe*) merkezini Selanik'e taşımıştır. Ülkenin Balkanlara verdiği önemi ve bölgenin gelişmesindeki rolünü gösterdiği kaydedilmektedir (Karamanlis 2000: 9). Diğer yandan Yunanistan, bir dönem izlediği Balkan siyaseti yüzünden uluslararası izolasyona maruz kalmıştır (Tsardanidis ve Stavridis 2011: 115).

III. Yunanistan'ın Kosova Politikası:

Yunanistan'ın Kosova politikası ve ilişkilerine de değinilmesi gerekmektedir. AB entegrasyonu, Kosova'nın statüsü, Kosova-Belgrad ilişkileri gibi öğelerle Yunanistan'ın Kosova politikası oluşmaktadır.

Kosova'nın self-determinasyon sürecinden itibaren ikili ilişkilerde ilerlemeler gözlenmektedir. Örneğin Yunanistan'ın Kosova krizi esnasında Balkanlara dair yapılandırma planı ile gelen ilk ülke olduğu kaydedilmektedir (Papandreou 2000: 77). Diğer yandan Papandreou'nun PASOK hükümetinde Kosova'nın BM gözetimi altına konulmasına karşı çıkmıştır. Bölgede istikrarsızlığın önünü açacağı ifade edilmiştir (Michas 2002: 88). AB'den farklı olarak Kosova'da self-determinasyon sürecinin ilerlemesine karşı çıkmış ve bu tutumunu Kosova'nın bağımsızlığı için yol haritası olarak nitelendirilen Ahtisaari Planı'nda da sergilemiştir. Atina; Ahtisaari Planı'nın uluslararası meşruiyetinin ve uluslararası kabulünün olmadığını çünkü Belgrad ve BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmediğini ifade etmiştir. Yunanistan'ın yanında İspanya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Slovakya ve Romanya da Ahtisaari Planı'na çekince koymuştur (Tzifakis 2013: 45). Aynı ülkeler Kosova'nın tek taraflı ayrılığının tanınmasının da karşısında durmuş ve bu hukuki davranışın bir emsal olarak dünyanın diğer bölgelerinde de istikrarsızlığa neden olabileceğini savunmuştur (Tzifakis 2013: 45). Bu bağlamda 1244 sayılı kararın yürürlükte kalması önermiştir (Tzifakis 2013: 45; Erol ve Oğuz 2012: 166).

Yunan kamuoyu, NATO'nun operasyonuna anketlere göre yüzde 96-98 civarında karşı çıkmıştır (Michas 2002: 79). Benzer tutum dönemin Yunan hükümeti tarafından ise sergilenmemiştir (Armakolas ve Karabairis: 95). İnsani yardımın yapılmasının yanında Kosova'daki uluslararası misyonlara da katılım sağlamıştır. Kosovo Gücü'nde 1.500 Yunan askeri görevlendirilmiştir (Armakolas ve Karabairis: 101). AB dönem başkanlığı gibi gelişmeler neticesinde Atina-Priştine ilişkilerinde ilerleme sağlanabilmiştir. Yunan dışişleri bakanlarının Priştine ziyaretleri bu bağlamda örnek olarak kullanılabilir (Armakolas ve Karabairis: 103).

UAD'nin 2010 tarihli Kosova kararına ilişkin yaklaşımı da önemlidir. Örneğin BM Genel Kurul oylamasında Priştine Meclisi'nin bağımsızlık ilanına dair Divan'dan danışma görüşü alınması önerisine kabul oyu vermiştir fakat sonrasında daha ortada kalan bir tavır takındığı düşünülmektedir. Önceden belirtildiği üzere AB'nin Kosova'yı tanımayan diğer devletlerin aksine duruşmalara katılmamış veya yazılı bir ifadede bulunmamıştır (Armakolas ve Karabairis: 117). Priştine'nin Uluslararası Para Fonu'na ve Dünya Bankası'na üyeliğinde de Yunanistan karşı bir tutum takınmamıştır; neticede Kosova üye olabilmıştır.

Priştine'de Yunanistan'ın diplomatik temsili de bulunmaktadır. İrtibat Bürosu olarak değerlendirilmektedir. Yunan İnsani Yardım Ofisi (*Hellenic Humanitarian Assistance Office*) adı ile Kosova'ya müdahale esnasında kurulmuştur. Kosova'nın BM yönetimine geçmesiyle de İrtibat Bürosu haline

dönüştürülmüştür; 2005'e kadar Sırbistan'ın başkenti Belgrad büyükelçiliğine bağlı kalmıştır. Hem Priştine, Belgrad hem de Brüksel ile ilişkilerini gösterecek bir özelliği de ofisin Sırp Ortodoks Kilisesi'nin dini ve kültürel mirasını koruma görevi olmasıdır (Armakolas ve Karabairis: 103).

Ekonomik ilişkiler de önemlidir. Müdahale öncesinde dahi Yunanistan, Kosova'nın tarım ürünleri ithal edenler listesinin başında gelmekte idi. Sonrasında da hurda metal ithalatında Kosova'nın başlıca alıcıları arasında Atina da bulunmaktadır (Armakolas ve Karabairis: 106). 2003-2008 yılları arasında ise AB ülkeleri kapsamında Kosova'nın ihracat yaptığı üçüncü ülke; Kosova'ya en fazla ihracat yapan ikinci ülke konumundadır (Armakolas ve Karabairis: 106).

Kosova ile olan ilişkilerini geliştirmek hedefine sahiptir. Kimi kaynaklar; Balkanlardaki diğer ülkelerle olduğu kadar Atina'nın Kosova ile ilişkilerini geliştirmeyi istediğini kaydetmiştir (Armakolas ve Karabairis: 93). Atina'da irtibat bürosunun açılması örnek olarak verilmektedir (Koktsdis, Armakolas, Maksimovic ve Feta 2014: 49). Reformların devam etmesi, iyi komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi örnek olarak verilebilir. Öte yandan Kosova ile ilişkilerin Sırbistan ile olan ilişkiler kapsamında ilerlediği söylenebilmektedir. Örneğin resmî Kosovo ziyaretleri gerçekleşmiştir fakat öncesinde Sırbistan'a ziyaretler düzenlenmesi, temaslarda bulunulması dikkat çekicidir (Armakolas ve Karabairis: 104) .

Bu tartışmalı fakat aynı zamanda olumlu öğelere sahip olan ilişkiler, Yunanistan'ın Kosova'ya dair ana çerçevesini, ana siyasetini değiştirememiştir. Atina, Kosova'yı tanımamaktadır. Self-determinasyon özelinde AB ile olan farklı tutumu da devam etmektedir. Bu tercihi ile de AB'nin çoğu üyesinden farklı bir tutum sergilemektedir. İç-dış siyaset, KKTC'nin varlığı, Balkanlar siyaseti ve AB ilişkileri neden olarak gösterebilir. Özellikle Kıbrıs sorununa dair self-determinasyonun nasıl talep edileceği ve çalıştırılacağı endişesi gerekçe olarak kabul edilmektedir. Örneğin Yunanistan'ın Kosova'yı tanımamasının KKTC bağlamında emsal teşkil edebileceği kaydedilmektedir. AB'de Kosova'yı tanımayan ülkelerin de bu yönde adım atabileceğinden ve kendine Kosova'nın bağımsızlığını örnek olarak alabilecek self-determinasyon hareketlerinin güçlenmesinden endişe edilmektedir.

Almanya gibi AB'nin kilit ülkeleri ise tersi bir görüşe sahiptir. Kosova'nın tanınmasını Balkanlar'da barış ve istikrarın sağlanması için başat unsur olarak nitelendirilmektedir. Bu noktada; Sırbistan ile iyi ilişkilere sahip, AB üyesi ve Kıbrıs sorununun tarafı olan Yunanistan farklı araçlarla Kosova'yı tanımamasının önüne geçmekte ve bölgesel politikalara odaklanmaktadır. En fazla Avrupa entegrasyonu siyaseti öne çıkmaktadır. Balkan ülkelerinin Avrupa'nın parçası kapsamında kurumsallaşmasıyla ve demokratikleşmesiyle bölgeye barış ve istikrarın gelebileceğini kaydetmektedir. Zaten Kosova'nın statüsü görüşmelerinde Yunanistan'ın çerçevesi tüm Batı Balkanların Avrupa ile entegrasyonun desteklenmesi olmuştur (Armakolas ve Karabairis: 104). Kosova'nın da Yunanistan ile ilişkilerden memnun ol-

duğu ifade edilebilir. Atina, Kosova'yı tanımamaktadır fakat resmî temaslar gibi faaliyetleriyle Kosova'yı uluslararası izolasyona itmemektedir (Armakolas ve Karabairis: 118).

IV. Yunanistan-Sırbistan İlişkileri:

Aynı zamanda Sırp-Yunan ilişkilerine de değinilmesi gerekmektedir. Güvenlik gibi stratejik unsurlar ve kültür gibi kimliksel öğeler ikili ilişkilerde yer etmektedir. Özellikle Makedonya ve Sırbistan; Batı Balkanlarda istikrarın ve güvenliğin sağlanmasında kilit ülkeler olarak gösterilmektedir (Erol 2007: 254). Sırp toplumu ile tarihi ve duygusal bağları da (Lialioti 2011: 127) Yunan-Sırp ilişkilerinin önemine işaret etmektedir. İki ülkenin tarihten gelen yakın ilişkileri bulunmaktadır. Ortodoks olmaları da yakın ilişki ve işbirliğinin nedenlerinden birisidir. Ekonomi de ikili ilişkilerde öne çıkan alanlardan biridir. Kuzey Kosova gibi Priştine ve Belgrad arasında sorunlu alanlardan biri olan bölgeler de dahi Yunanistan, ekonomik adımların atılması taraftarı olmuştur. 90'lı yılların sonunda Kuzey Kosova'da Yunan yatırımının yapılması için Dışişleri Bakanlığı'nın çağrıda bulunması (Michas 2002: 88) örnek olarak kullanılabilir.

Yunanistan'ın AB üyeliğinin yanında Sırbistan'ın AB'ye katılım sürecinde olması da ikili ilişkileri ve self-determinasyonun yerini anlamak için önemlidir. Sırbistan, 2010'da AB üyeliğine başvurmuştur. 2020'da başvuru sürecinin sona ermesi amaçlanmaktadır. Atina'nın Sırbistan'a atfettiği önem genellikle Batılı ülkeleriyle arasında farklılığın doğmasına sebebiyet vermiştir. Ancak Miloseviç'in yönetimden ayrılmasıyla Sırbistan politikasında Batı ile uyum sağlandığı kaydedilmektedir (Larrabee 2005: 411). Sırbistan'ın demokratikleşmesi ve Avrupa kurumlarına üyeliğinin desteklenmesi bu bağlamda örnek olarak verilebilir (Larrabee 2005: 411). Kimi zaman Sırbistan ile yakın ilişkiler izlemesi Avrupa tarafında izolasyon politikalarının uygulanmasına neden olmuştur (Larrabee 2005: 423).

AB'nin Kosova sorununa dair bir şartlılığı bulunmamaktadır, Sırbistan'a şart getirmemiştir (Obradovic-Wochnik ve Wochnik 2012: 1158). 2003 Selanik Zirvesi sonrasında AB; Sırbistan ile yakınlaşma, üyeliğe alma çalışmalarında bulunmuş, Sırbistan ile diyalog başlatılmıştır. Bu zirve AB-Belgrad ilişkileri açısından da dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Stahl 2013: 455). Öte yandan Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi ile işbirliği gibi unsurlar da İstikrar ve Katılım Süreci'nin yeniden başlatılmasında önemli olmuştur. Hatta 2008 seçimlerinin öncesinde ilgili andlaşmanın imzalanmasının da dönemin hükümetini destekleme amacını taşıdığı kaydedilmektedir (Stahl 2013: 461).

AB'nin Kosova yönelik görüş birliğinde olmaması Belgrad'ın gerek AB gerekse gerekse Kosova siyasetlerinde önemlidir: AB'nin ortak tutum izlememesini kullanabilmektedir (Obradovic-Wochnik ve Wochnik 2012: 1160). Böylelikle Yunanistan da Sırbistan ve self-determinasyon siyasetlerini değiştirmeyebilir. Diğer taraftan Sırbistan iç self-determinasyon ala-

nında adımlar atmaya çalışmaktadır. Sırbistan; Kosova sorununu “Avrupalılaştırarak” AB üyeliği hedefi bünyesinde Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesini ve iyi ilişkilere sahip olmayı hedeflemektedir (Obradovic-Wochnik ve Wochnik 2012: 1162). Bu bağlamda AB üyeliği kapsamında Atina'nın Belgrad'a ilişkin şu çıkarımları olduğu söylenebilir: reformlara devam edilmesi, idari kapasitenin artırılması ve Kosova sorununun Avrupa entegrasyonu çerçevesinde ele alınması (Koktsdis, Armakolas, Maksimovic ve Feta 2014: 47).

SONUÇ

Sonuç olarak Yunanistan'ın Kosova ekseninde Batı Balkanlar politikasında self-determinasyonun yeri; farklı ve çeşitli öğelerin ele alınmasını gerektirmiştir. Bu kapsamlı sorunsal incelendiğinde uluslararası hukukta genel geçer kabule sahip olan self-determinasyon hakkının siyaseten farklı unsurlarla talep edildiği, çalıştırıldığı ve farklı aktörlerce farklı şekillerde algılandığı bir kez daha görülmüştür.

Yunanistan, Kosova'nın self-determinasyon olarak adlandırılacak sürecinin başında Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasını esas almakta idi. Mevcut dönemde bölgedeki azınlıkların haklarının korunması, güvenliğin sağlanması gibi iç self-determinasyon taleplerinin yanı sıra Batı Balkanlar'da bölgeselleşmeyi ve Avrupa entegrasyonu da hedeflemektedir. Başka bir deyişle söz konusu bölgesel hedefler self-determinasyonun iç seçeneklerinin uygulanması isteği olarak yorumlanabilir.

Yunanistan ve GKRY'nin AB üyeliğinin ve Sırbistan'ın olası AB üyeliğinin stratejik olması Atina'nın bugünkü tepkisinin altında yatan unsur olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan katılımların stratejik niteliğe sahip olması, Atina'nın Kosova'da sergilediği self-determinasyonun yaklaşımının değişmesine yani Kosova'nın tanınmasına neden olabilir. Yunanistan her ne kadar Kosova'nın bağımsızlığını tanımasa da AB'nin diğer tanımayan ülkeleri arasında en fazla yapıcı ilişkiye sahip olan ülke olarak nitelendirilmektedir (Armakolas ve Karabairis: 117, dipnot 191). Başka bir deyişle Kosova'nın devlet olarak tanınması karşısında Priştine'den Belgrad lehine taviz vermesini ve AB'ye entegrasyonunu güvence altına almak isteyebilir. Self-determinasyon temel alındığında AB gibi Atina'nın da siyaseti öne çıkarabileceği ifade edilebilir.

Kosova ve hatta Sırbistan'ın katılım müzakereleri ile GKRY'nin AB üyeliği ve Birlik'e kabul edilmesi Avrupa çevrelerinde sorgulanmıştır. Kimi kaynaklar, GKRY'nin gerekli düzenlemeleri ve koşulları yerine getirmeden, eksik altyapıyla üye kabul edildiği görüşündedir. Başka bir deyişle GKRY'nin AB üyeliği stratejik katılım olarak nitelendirilmektedir (Stahl 2013: 462).

Atina; Balkanların ve kendisinin çıkarlarının ortak olduğu görüşündedir. Bölgeselleşmeyi öne çıkarmaktadır. Kendisinin hem Balkan hem de Avrupalı olmak üzere ikili kimliğe sahip olduğunu ve bunun da aslında Bal-

kanların hayrına bir özellik olduğunu öne sürmektedir çünkü Avrupa'nın demokrasi gibi öğelerini benimsemiştir. Yunanistan "sayesinde" hem bölgesel sorunlar çözülecektir hem de Balkan ülkelerinin Avrupa'ya entegrasyonu sağlanmış olacaktır (Papandreou 2000: 75). Atina'nın bölgeselleşmeyi Avrupa entegrasyonuna indirgediği anlaşılmaktadır. Yunanistan'ın dönem dönem entegrasyonun yavaşlamasını eleştirmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Self-determinasyonun iç seçeneklerle bölgeselleşme adı altında uygulanması hedefinin bir başka göstergesi olarak yorumlanabilir. Böylelikle Batı Balkanlar'da ayrılığın yaşanmasının ve ayrılığı savunan hareketlerin kuvvetlenmesinin önüne geçilebilecektir.

Bu bağlamda bir diğer öne çıkan konu da Atina'nın Kosova'nın bağımsızlığını tanımadan Avrupa entegrasyonu politikasını nasıl sürdüreceğidir. Sırbistan'ın da Avrupa entegrasyonu yönünde adım atmasını bekleyebilir. Sırbistan ve Kosova'nın AB şemsiyesi altında ve entegrasyonun bütüncül politikaları çerçevesinde ilişkilerini geliştirmelerini desteklemek isteyebilir.

Batı Balkanların istikrara dair önemi salt Yunanistan için değil AB için de geçerlidir. Batı Balkanların AB'ye entegrasyonu ile sorunların çözüleceği kimi çevrelerce ifade edilmektedir. Öte yandan AB'nin varlığı ve izlediği politikalar Kosova sorununun çıkışı olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda sorunun çözümü için AB'nin devreye sokulmak istendiği düşünülmektedir. Kosova sorunu AB için kimi kaynaklarca örgütün bugüne kadar karşılaştığı en tartışmalı ve farklı görüşleri içeren konudur (Obradovic-Wochnik ve Wochnik 2012: 1163).

Batı Balkanlarda istikrar sağlanırsa AB'nin ciddi ve inanılır bir dış politika aktörü olarak tanınabileceği kaydedilmektedir (Stahl 2013: 447). AB'ye katılımın, Avrupa entegrasyonunun Batı Balkanlara ne kadar gerçekçi bir Avrupa transformasyonu sağladığı ise tartışmalıdır. Aslında kimi yazarlar, Avrupalılaşmayı yani Avrupa ile yeniden bütünleşmeyi Balkanlar'da yeniden yapı sökümü gitme olarak değerlendirilmektedir (Grigor'ev ve Severin 2007: 128). Bosna-Hersek ve Kosova örneklerinin AB için sürecin aslında zor olduğunu göstermiştir (Douçot-Rubigny 2014: 163); hatta Kosova sorununu Avrupa'ya katılım yaklaşımının çözmediği ve Kosova'nın maruz kaldığı sorunları karmaşıklataştıracağı iddia edilmektedir (Douçot-Rubigny 2014: 163).

AB'nin tutumunu eleştiren benzer durum self-determinasyon hakkında da görülmektedir. Hakka dair anlayış ve kimi zaman uygulama biçimi değişebilmektedir. Badinter Komisyonu'ndan bugüne gelen süreç self-determinasyona dair değişimi gözler önüne sermektedir. Komisyon; Yugoslavya'ya ilişkin self-determinasyon çıkarımlarında bulunmuştur. Yugoslavya'nın parçaları olan devletlerin sınırlarının *uti possidetis* kavramına göre belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Böylelikle Eski Yugoslavya'nın federe devletleri mevcut sınırlarını kullanarak bağımsız devlet olmuştur. Komisyon, yeni kurulan devletlerin içerisinde ise birtakım unsurlar tarafından ayrılığın kullanamayacağını altını çizmiştir. Kosova, eski Yugoslavya'nın

parçası olan Sırbistan'dan tek taraflı bağımsızlığını ilan ederek Badinter Komisyonu'nun kabul ettiği uluslararası sınırları değiştirmiştir (Guliyeva 2011: 301). Zaten Kosova'nın bağımsızlığını tek taraflı olarak ilan etmesi ve AB'nin çoğu ülkesi tarafından tanınması Badinter Komisyonu'nun kararlarından bugüne Avrupa'da self-determinasyonun ne ifade ettiğinin; nasıl, hangi gerekçelerle çalıştırılacağı, hangi seçeneklerle uygulanacağını değiştirdiğini göstermektedir. 1991'de Kosova, tanınmak için başvuruda bulunmuş fakat Komisyon bunu kabul etmemiştir.

Bugün Kosova içerisinde yeniden self-determinasyonun dış seçenekleri ile talep edilmesi ve çalıştırılması gündemdedir. Kuzey Kosova'nın ayrılması bölgedeki istikrarsızlığın giderilmesinde çeşitli kesimlerce dile getirilmektedir. Sırbistan, böylelikle Kosova'nın bağımsızlığını kabul edecektir (Ker-Lindsay 2011: 228). Öte yandan ABD'nin ve AB'nin çoğu üyesi tarafından kabul edilmemektedir (Ker-Lindsay 2011: 228). BM yönetimi ve Kosova Gücü gözetiminde Kosova'da fiili olarak iki toplum arasında ayrılığın gerçekleştiği kaydedilmektedir (Jenne 2009: 282). Kuzey Kosova'nın varlığı; yani Eski Yugoslavya'dan ayrılan Sırbistan'dan tek taraflı olarak ayrılan Kosova'nın içerisinde ayrı siyasi ve idari yapının mevcudiyeti ve self-determinasyon gündemi "Kosova self-determinasyonunun" şimdi özel, şahsına münhasır bir örneğe dönüştüğünü göstermektedir (Rossi 2014: 868).

KAYNAKÇA

- ARMAKOLAS Ioannis -Apostolis Karabairis, "Greece-Kosovo: A Complex Relationship", *Kosovo Calling: International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU and Regional Non-recognising Countries*, Kosovo Foundation for Open Society and British Council: 91-119.
- BIERMANN Rafael (2014), "Coercive Europeanization: the EU's Struggle to Contain Secessionism in the Balkans", *European Security*, Vol. 23, No. 4, 484-508
- CLERIDES Petros (2009), *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo (Request for Advisory Opinion)*: 1-50.
- CONNOLLY Christopher K (2013), "Independence in Europe: Secession, Sovereignty and the European Union", *Duke Journal of Comparative & International Law*, Vol. 24, No. 51: 51-105.
- DOĞAN, Nejat (2013), "Ramifications of the ICJ Kosovo Advisory Opinion for the Turkish Republic of Northern Cyprus", *Ankara Bar Review*, No. 1: 61-79.
- DOUÇOT-RUBIGNY Stanislas (2014), "Western Balkans within the EU Enlargement Perspective and the Kosovo-Bosnia and Herzegovina Cases Issues", *Eurotimes*, Vol. 18:145-166.

- EROL, Mehmet Seyfettin ve AYDIN, Abdurrahim F. (2007), "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)", in Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (ed.) *Balkanlar El Kitabı*, Cilt I: 641-654.
- EROL, Mehmet Seyfettin (2007), "Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar (1945-1989)", in Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (ed.) *Balkanlar El Kitabı*, Cilt I: 666-683.
- EROL, Mehmet Seyfettin (2006), "Makedonya Sorunu'nun Temel Dinamikleri", in Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (ed.) *Balkanlar El Kitabı*, Cilt II: 247-254.
- EROL, Mehmet Seyfettin ve OĞUZ, Şafak (2012), "NATO ve Kriz Yönetimi", in Mehmet Seyfettin Erol (ed.) *"Sıcak Barış"ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO*: 147-171.
- GRIGOR'EV Alex N. - Adrian Severin (2007), "Debalkanizing the Balkans: A Strategy for a Sustainable Peace in Kosovo", *IPG*, No.1: 123-139.
- GULIYEVA Gulara (2011), "Chapter 9: Kosova's Independence: Re-Examining the Principles Established by the EC Badinter Commission in Light of the ICJ's Advisory Opinion", in James Summers (ed) *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, Boston: Martinus Nijhoff Publishers: 279-302.
- JENNE, Erin K (2009), "The Paradox of Ethnic Partition: Lessons from de facto Partition in Bosnia and Kosovo", *Regional and Federal Studies*, Vol. 19 No.2: 273-289.
- KARAMANLIS Kostas (2000), "Greece: The EU's Anchor of Stability in a Troubled Region", *The Washington Quarterly*, Vol. 23, No.2: 5-11.
- KENTAS, Giorgos, "Cyprus: Position Paper on Kosovo", *Kosovo Calling: International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU and Regional Non-recognizing Countries*, Kosovo Foundation for Open Society and British Council: 121-136.
- KER-LINDSAY James (2011), "Principles and the Partition of Kosovo", *Peace Review: A Journal of Social Justice*, Vol. 23, No.2: 228-234.
- KOKTSDIS Pavlos – Ioannis Armakolas – Maja Maksimovic – Bledar Feta (2014), "The Western Balkan EU Accession Process and the Greek Presidency 2014", Hellenic Presidency of the Council of the European Union: 1-60.
- LARRABEE F. Stephen (2005), "Greece's Balkan Policy in an New Strategic Era", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 5, No. 3: 405-425.
- LESSER Ian O.- F. Stephen Larrabee- Michele Zanini- Katia Vlachos –Dengler (2001), "Chapter 3 Chapter Three: Balkan Security After the Fall of Milosevic: Challenges and Implications for Greece", *Greece's New Geopolitics*, Santa Monica: RAND: 39-72.
- LIALIOUTI Zinovia (2011), "Greek anti-Americanism and the War in Kosovo", *National Identities*, Vol. 13, No. 2: 127-156.

- OBRADOVIC-WOCHNIK Jelena - Alexander Wochnik (2012), "Europeanising the 'Kosovo Question': Serbia's Policies in the Context of EU Integration", *West European Politics*, Vol. 35, No. 5: 1158-1181.
- MICHAS Takis (2002), *Unholy Alliance: Greece and Milošević's Serbia*, Texas: Texas University Press.
- PAPANDREOU George A. (2000), "A Total Balkan Approach", *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*, Vol. 1, No. 1: 75-77.
- ROSSI Michael (2014), "Ending the impasse in Kosovo: partition, decentralization, or consociationalism?", *Nationalities Papers*, Vol. 42, No.5: 867-889.
- STAHL Bernhard (2013), "Another 'Strategic Accession'? The EU and the Serbia (2000-2010)", *Nationalities Papers*, Vol. 41, No. 3: 447-468.
- TSARDANIDIS Charalambos - Stelios Stavridis (2011), "Chapter 7: Greece: From Special Case to Limited Europeanization", in Reuben Wong and Christopher Hill (eds.), *National and European Foreign Policy: Towards Europeanization*, Oxon: Routledge, 2011.
- TZIAMPIRIS Aristotle (2005), "Kosovo's Future Sovereignty: A Role for the European Union," *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 5, No. 2: 285-299.
- TZIFAKIS Nikolaos (2013), "The European Union in Kosovo: Reflecting on the Credibility and Efficiency Deficit", *Problems of Post-Communism*, Vol. 60, No. 1: 43-54.
- Kosovo, Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/pristina/>, 24 Ekim 2015 tarihinde erişilmiştir.
- Cyprus, Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/cyprus/>, 25 Ekim 2015 tarihinde erişilmiştir.